

רבית קצוצה, ויש הסוברים שאף באופן כזה מותר ללוות ע"פ הית"ע פו [ה]. לפיכך ראוי לכתחילה להימנע מלהסתמך על היתר עסקא במקרה זה שאין לו כל עסק ונוטל את ההלוואה לצרכיו הפרטיים.

דמי ההתפשרות, וזוהי זכותו של נותן הכסף לקבל רווחים מהעסקא, שהרי נתן לו כדי שירוויח וישתפו בכל העסקים. ויש שהתירו בהלוואה שלוקח לצורך פרטי משום הרווחים העקיפים שנגרמים ללווה, וראש המדברים בענין היתר זה הוא "השואל ומשיב" מהדורא קמא חלק ג' סי' ק"ס ומהדורה תליתאה ח"א סי' קל"ז, ובגון רווח שאינו צריך למכור את ביתו ולשלם שכר דירה, וכן במלמד שאם לא היה לו כסף לא יכול לעבוד ולהרוויח לפרנסתו, וכן כתב בשו"ת חבצלת השרון סי' ס"ד. ובשו"ת חלקת יעקב ח"ג סי' קצט הוסיף בזה, וכתב שדבר זה שמשיא את בנו מיקרי רווח ששווה לו הרבה, ובסי' כ' הוסיף כיון שע"י ההלוואה יכול לקנות דברים במזומן ומקבל בזול יותר מאשר בהקפה. וכן הסכים המהרש"ם בחלק ב' סי' רט"ז, וגם במפתחות לסי' זה. והרבה פוסקים דחו דבריהם מכל וכל, שלא שייך לומר שהנותן שותף ברווחים מסוג כזה, והם: האמרי יושר סי' ק"ח, תשורת שי'

שבועה. ועיין בביר"ה ובהערה פו, הר צבי קלז, ונועם חלק ט"ז עמ' קס.

פו. בשו"ת מהרש"ג יו"ד סי' ד', ובחלקת יעקב ח"ג סי' קצט אות ב', שכיון שיכול המקבל להתעסק ולהרוויח הרי אף שנטל ההלוואה לצרכיו הפרטיים מ"מ חייב שבועה שלא התעסק, וכיון שבידו להישבע מותר לו לשלם את דמי ההתפשרות אם אינו רוצה להישבע. ובחלקת יעקב הוסיף שאפשר שנזדמן לו איזה אפשרות להרוויח אף על דרך רחוקה. וכן שמענו מהגרש"ז אויערבאך שליט"א שלדבריו ההסבר הוא שהנותן נותן את הכסף בתורת עסקא ורוצה לקבל רווחים, ואינו מעוניין לדעת באיזו עסקא ואיך השקיע הלווה את הכסף, ואף שאינו אוסר עליו ליטול את הכסף לצרכיו הפרטיים אין הביאור שמלווה לו, אלא שכיון שאינו יודע הרי ייתכן שבשעה זו הרוויח בדברים אחרים. וכללו של דבר שהרי זה כנוטל מעות מהעסקא לצורך עצמו ויחזיר לאחר מכן, ואם לא החזיר יישבע או ישלם את

בירור הלכה

[ה] ויש הסוברים שאף באופן כזה מותר עיין בהע' פו שהבאנו שיש הסוברים להתיר ע"י שמתנה שאם לא יתעסק ישלם את הרווח, כיון שמפסיד לבעל הכסף שהיה יכול להרוויח מכסף זה. ובשו"ת חיים ביד כתב שאין בתנאי זה משום רבית, שהרי יש כאן מבטל כיסו של חברו ועל כך מתנה לשלם. ובנקודה זו נראה שחולקים עליו ואסור תנאי זה. ונזכיר כאן בקיצור. בתשובות הרשב"א ח"ג סי' רכ"ד נ' בשטר שכתוב בו שאם לא יפרענו יתחייב הלווה לתת לו את כל הרווח וההפסד שיבוא לו, ותובע המלווה שיכל להרוויח בסחורה מסוימת ובגלל שלא פרעו לא היה לו מעות לקנותה והפסיד הרווח. וכתב הרשב"א שאין להתיר כזאת, משום שא"כ כל רבית נתיר שהרי כל ההלוואה יש בה נזק שאין יכול להרוויח בתוך הזמן (ועיין עוד ברמב"ן בחידושי לב"מ דף ע' ע"א). ולפיכך נראה שאע"פ שהאחרונים דנו לענין מעכב כספי ההלוואה אם צריך לשלם לו את ההפסדים של ביטול הרווח, והוא כמבטל נזק רצון המלווה, אבל במחזיק כסף חברו ברשות פשוט הוא שאסור לשלם לו, דמה שקורא לו דמי ביטול כיסו הרי זהו ממש אגר נטר. ולכן נראה דקשה לסמוך על היתר זה.

ושבו ראינו שיש לדון מצד דין שכירות כסף, והרי חצי המעות הם פיקדון ושייך לומר שישלם מה שנהנה מהם כמבואר בסי' קע"ז. ומצאנו שדן בזה בספר חלקת יעקב ח"ג סי' קצט (בנדפס מחדש יו"ד סי' עד) בהגהות מבין המחבר באות ב', ואולם צריך בירור אם בכלל שייך שכירות ברגע שהשתמש בכסף לצרכיו הפרטיים, דכל זמן שלקח כסף של השני ולא השתמש בו שייך לומר שמבטל כיסו של חברו, שהרי הכיס של חברו נמצא והוא מבטלו. אבל כאשר מוציא את הכסף, אין כאן כבר חפץ ששייך לשני והוא מבטלו, ושוב לא שייך לחייבו מדין שלא התעסק בכסף שקיבל, ואף שנגרם בזה נזק ע"י שלקח את ההלוואה לעצמו, מ"מ הרי אסרה תורה לקחת תוספת רבית בהלוואה אף שהשני מנוע באותו זמן מלהרוויח. ועדיין יש לעיין בזה. ועיין בפרק טו בביר"ה ט.